

בֹּקֶר — בֶּקֶר — רִפְתָּן

ש א ל ה :

„לפני זמן־מה היתה אסיפה לעובדים ברפ" תים במשקי העמק. החברים מכנים את עצמם בשם רפתנים, אולם בצאת מלה זו מפיהם היא נשמעת כרעבתנים; לכן יעצתי לחרוק את הר', ורבים קיבלו את הצעת. אבל נמצאו גם מערערים עליה. אולי מוטב לקרוא בוקרים לעובדים אלה? וכך לעובד באורוה, כלומר, למטפל בסוסים ובפרדים, צריך לקרוא טייס ולא אורוותן, כנהוג.".

ת ש ו ב ה :

רפתן היא מלה נאה מבחינת המבטא והשמע, אבל אינה מטעימה את עצם המלאכה — הטיפול בבקר; ובדאי מצוה להחיות את הבוקר התנ"כי. אגב, יזכירנו שם זה כי היה אחד מגדולי הנביאים עוסק בגידול בהמה, וכי מלאכה פשוטה יכולה להזדווג עם שאר רוח ועם כשרון נעלה לאמנות ההבעה. אבל בוקר פירושו לפי הגמרא — איש מקנה, מגדל בקר; „כל הנביאים עשירים היו, מנלן? ממשח ומשמואל, מעמוס ומיונה... עמוס — דכתיב: ויען עמוס ויאמר אל אמציה: לא נביא אנכי ולא בן נביא, כי בוקר אנכי ובולס שקמים. כדמתרגם רב יוסף: ארי מרי גיתי אנא ושקמין לי בשפלתא" (נדרים ל"ח ע"א).

עמוס היה גם נוקד, כלומר בעל צאן, מגדל בהמה דקה; ומישע מלך מואב יוכית. אמנם בימי קדם היו השנים, הרכוש והעבודה, מת' לכדים לפעמים בנושא אחד; אולם כיום עלינו להבדיל ביניהם, אפס כי בחיי המשקים העברים שבעמק נוטים שני המושגים להת' מזג שוב.

ועובד הבקר כפועל שכיר נקרא בֶּקֶר בעברית ובארמית כבערבית; וכן חֲמֶר, גִּמְלַח חוור (מטפל בשוורים), בָּהֶם (עוסק בבהמה). והנה פסקי תלמוד מלמדים על טיב

המלאכה הנדונה:

„המוסר בהמתו לבקר, אע"פ שלא הודיע לבקר הרי זו כרגלי הבקר". המפרשים: כרגלי הבקר, והוא הרועה, וכמו שקורין חמר לנחג' החמורים כך קורין לדועה בקר, שנהוג את הבקרים (ירושלמי ביצה ה', הלכה ג' ס"ג ע"ב).

„אפוטרופוס של יתומים קנה להם שור ומסרו לבקר, לא היה לו טוחנות ולא חותכות (שינים) לאכילה ומת; כיצד ידונו הדיינים דין זה? אם יאמרו לאפוטרופוס: לך שלם — יאמר: אני מסרתיו לבקר אם יאמר לבקר: לך שלם — יאמר: אני עמדתי על יד השור, שמתי לפניו, אבל לא הייתי יודע שלא אכל" (תרגום מארמית — בבא מציעא מ"ב ע"ב). נמצא כי הבקר רועה את הבהמה שומר אותה ומאכילה גם ברפת.

ובכן נוכל להועיל משלושה מונחים:

בֹּקֶר — מגדל בקר; בֶּקֶר — שכיר עובד בקר רפתן — נער עוסק ברפת בלבד, בנקיונה, בסידורה, והוא פועל עוזר במשק גדול.

חבל על אשר במבטאנו הנרפה לא נבדיל בין בקר — אדם לבקר — בהמה; לפנינו אחת הדוגמאות המרובות להפסד מונח מחוסר פה מבדיל ואוזן מבחינה.

מן הקודם עולה כי עובד הסוסים הוא טייס; שם זה נוהג בערבית, אף על פי שאין המלה סוס ידועה בלשון זו.

ובאשר לתנועת הר' ברפתן, נראה כי החירק הוא הנכון כאן: רפתן נגזר לא מפועל, כגון גזלן, חמסן, רחמן כי אם מן השם רפת; לכן תנוע פה הר' כאשר תנוע בנסיות רפת, והסגוליים הפותחים בר' הם כמעט כולם חרוקים בנטיה: רבע, רבקה, רבץ רגע (בתל' מוד ריגעא), רסן וכו'. ועוד זאת: רפת וריפתא (פת לחם) הם, כנראה בני שורש אחד.

יצחק אפשטיין

(הועתק מ„הגיוני לשון", הוצ' עמ"עובד, תש"ז)